

- стимулювання розвитку і впровадження ефективних систем управління природоохоронною діяльністю на підприємствах, у тому числі відповідно до міжнародних стандартів серії ISO – 14 000;

- формування ефективної системи неперервної екологічної освіти;
- забезпечення ліцензування всіх екологічно небезпечних видів діяльності;
- поступовий перехід на систему міжнародних стандартів технологічних процесів і виробленої продукції;
- надання достовірної і своєчасної інформації про стан навколишнього природного середовища, екологічні проблеми в цілому;
- підтримка громадських екологічних рухів і залучення неурядових організацій, громадськості до вирішення екологічних проблем та здійснення екологічного контролю і моніторингу.

Сформовані вище цілі і завдання реалізації екологічної політики вимагають нових підходів щодо засад адміністративної реформи у сфері природоохоронної діяльності і природокористування.

Література

1. Альберт Гор. Земля у рівновазі. Екологія і людський дух – ВГО “Україна. Порядок денний на XXI століття” та Інститут сталого розвитку. – К.: Інтелсфера, 2001. – 404 с.

Стаття рекомендована до друку кафедрою економічної теорії та підприємництва Хмельницького інституту регіонального управління та права (протокол № 8 від 22.05.2003 року).

Гаман М.В.,

Перший заступник Керуючого справами ВР України, кандидат економічних наук

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

Сподівання на швидкий розвиток економіки, що панували в українському суспільстві в перші роки незалежності, базувалися значним чином на високому інноваційно-ресурсному потенціалі, який мала наша держава в складі СРСР. Україна тримала передові позиції на світовому рівні в галузях космічного ракетобудування, цивільної авіації, приладобудування та багатьох інших напрямків.

Однак за десять років незалежності цей потенціал не лише не збільшився, але й багато в чому втрачений. Практична реалізація будівництва сучасної економіки виявилася набагато складнішою, ніж передбачали реформатори і політики.

На сьогоднішній день Україна представлена на світовій арені як третьорозрядна країна з низьким життєвим рівнем громадян, яка не складає конкуренції провідним державам у жодній галузі і придатна лише на роль споживача низькосортного ширпотребу та поставника напівоброблених сировинних товарів – чорних металів та деяких видів хімічної продукції. В усякому разі, ці товари приносять половину експортної виручки, з якої оплачується імпорт не лише відсутніх

у власних надрах енергоносіїв, але й елементарних споживчих товарів – телевізорів, пральних машин, навіть прасок і електрочайників, не говорячи вже про автомобілі і комп'ютерну техніку.

Консервація наявного стану призведе до закріплення нашої держави серед світових аутсайдерів назавжди, без усякої надії приєднатися до “золотого мільярду”. Існує навіть “...реальна небезпека виникнення глибокої економічної кризи під час переходу до наступного, вищого технологічного укладу. Це може викликати серйозну політичну кризу або поглинання національної інноваційної системи більш сильною зовнішньою¹. Виправити становище можна не самими лише гаслами про приєднання до Європейського Союзу, а цілеспрямованими і напруженими зусиллями по відновленню і нарощуванню втраченого науково-технологічного потенціалу.

Перш за все, слід усвідомлювати, що Україна страждає на так званий “симптом середньої країни”, коли держава є надто великою для статусу малих держав і надто малою – для порівняння з дійсно великими. Естонія, навіть Латвія чи Литва можуть дозволити собі розкіш – взагалі не утримувати на своїй території цілі галузі та сфери, як фундаментальну науку, авіабудування чи виробництво космічних апаратів, навіть виробництво автомобілів чи складної побутової техніки. Вони можуть задовольнитися закріпленням у невеликій ніші світового ринку (та ж Естонія – як транзитер для зв'язку Росії з Європою), і це дозволить їм за рахунок отриманих валютних надходжень на достойному рівні забезпечити потреби як населення, так і фірм та держави за рахунок імпорту найкращих продуктів сучасної наукової технології.

Такі країни, як Російська Федерація чи Китай, навіть при невисокому рівні загального розвитку, здатні концентрувати в руках держави достатні ресурси для утримання цілого комплексу сучасних галузей, а значний внутрішній ринок забезпечує збут пробних партій новостворених товарів.

Як значна за розмірами, але ще не досить велика держава, Україна здатна утримати, наприклад, авіабудівельну галузь, але неспроможна забезпечити збут мінімально рентабельної серії нового літака хоч би у півсотні екземплярів; могла б побудувати автомобільний завод, але не гарантує збут сотні тисяч машин однієї марки на рік, що принесло би хоч би повернення початкових інвестицій.

Все це говорить про те, що Україна вимушена розробляти свою особливу стратегію утримання на гребені науково-технічного прогресу, в основі якої має знаходитися виважена державна підтримка наукоємких, інноваційних виробництв і технологій.

Висхідним моментом побудови державної стратегії інноваційного розвитку має бути вибір відносно невеликої групи напрямків, які здатна реально підтримувати держава. За рахунок загальнодержавних коштів мають підтримуватися виключно ті напрямки, які становлять загальнодержавний інтерес. Слід тверезо розуміти, що навіть у довгостроковій перспективі Україна не матиме змоги триматися в лавах передових країн за всіма науково-технологічними напрямками одночасно – надто великих асигнувань сьогодні потребує підтримка кожного окремо взятого.

Сумнів у можливостях розвитку виникає навіть стосовно тих сфер, де наша держава на сьогодні займає тверду першість – наприклад, у створенні аерокосмічних апаратів для виводу на навколосемну орбіту штучних супутників. Досягнення “Південмашу” та “Хартрону”, які не перевершені в деяких аспектах ні Сполученими Штатами, ні Російською Федерацією, тримаються поки що на успадкованому доробку, участь у міжнародних комерційних проєктах

¹ Макаренко І. Криза — плата за неувагу до інновацій // Дзеркало тижня. – 2001. – № 6 (431).

дозволяє утримувати підприємства від занепаду, але не приносить прибутків, достатніх для розробки концептуально нових конструкцій III тисячоліття.

Держава здійснює певні кроки для підтримки космічної галузі. Законом України від 23 грудня 1997 року № 736/97 “Про Загальнодержавну (Національну) космічну програму України на 1998-2002 роки” відповідно до статті 7 Закону України “Про космічну діяльність” затверджена Загальнодержавна (Національна) космічна програма України на 1998-2002 роки.

Обсяг щорічного фінансування космічної програми з Державного бюджету України передбачено здійснювати на рівні не менш як 0,2 % від запланованого обсягу валового внутрішнього продукту. Виходячи з прогнозованих обсягів валового внутрішнього продукту, на фінансування Програми у Державному бюджеті України на 1998-2002 роки повинні передбачатися кошти в сумі 1315,52 млн. грн., у тому числі по роках: 1998 – 254,68 млн. грн., 1999 – 256,48 млн. грн., 2000 – 258,19 млн. грн., 2001 – 272,11 млн. грн., 2002 – 274,06 млн. грн. Однак, як засвідчила перевірка Рахункової палати України, по 2000 рік із запланованих 769,35 млн. грн. було фактично профінансовано лише 114,68 млн. грн., тобто 14,9 %, а в їх складі власне наукові дослідження – взагалі лише на 5,6 %.

Виробництво космічних ракет – сфера, в якій Україна заслужено тримається в перших рядах серед провідних держав, таких сфер фактично більше немає. Однак можливостей держави не вистачає, щоби просто втримати досягнуте. На цьому прикладі видно, як відповідально слід підходити до вибору пріоритетних напрямків державної підтримки – прорахунки в більшості випадків виправити неможливо.

Окрім вибору загальнодержавних пріоритетів державної підтримки інновацій, не менш важливою проблемою є визначення можливостей регіонів у цій важливій справі. На сьогодні склалося таке становище, що практично всі регіони України, окрім столиці, обмежені у коштах більше, ніж держава в цілому – їх вистачає лише на покриття найнеобхідніших поточних видатків. Області і міста фактично не фінансують ні науку, ні технологічні нововведення – якщо деінде і здійснюється технічний розвиток, то за рахунок виробничих підприємств і комерційних фінансових угруповань, які, зрозуміло, мають на меті виключно інтереси власної прибутковості. Коли виникають потреби, які не обіцяють негайної рентабельності, але життєво необхідні для регіону, місцева влада за звичкою надіється на загальнодержавний бюджет. Водночас в останні роки саме місцеві бюджети перевиконувалися навіть у ті роки, коли Державний бюджет недобирав значну частку надходжень.

Тенденції розвитку самоврядування в другій половині XX сторіччя в більшості європейських країн спрямовані на посилення можливостей і ролі місцевої влади у вирішенні власних проблем. Наприклад, з країн Західної Європи Франція залишається найбільш централізованою. Однак і тут відслідковується тенденція зниження доходної і видаткової частин центрального бюджету при одночасному зростанні податкових надходжень до місцевих бюджетів. Причому найбільша частка внутрішніх доходів (45–50 %) надходить у бюджети нижчого рівня самоврядування – комун, і лише 38 % – у бюджети департаментів².

Місцева влада сама встановлює податки, виходячи з власних потреб і можливостей. Кількість місцевих податків в європейських країнах є досить значною: так у Франції їх понад 50, а в Італії – 70 видів. Податки сплачуються фактично всім дорослим населенням, незалежно від соціального статусу та рівня доходів. Повноваження органів державної влади зводяться в основному до контролю за законністю рішень органів місцевого самоврядування, у той час як

² Полях Л. Визначення і розмежування повноважень між органами держави і місцевого самоврядування: досвід романської Європи // Людина і політика. – 2002. – № 2 (20).

фінансово-бюджетні повноваження залишаються в руках самоврядування. Державні кошти розподіляються безособово, не залежать від волі представників держави на місцях, самоврядування зберігає сенс, а громади – автономність.

В Україні загальнодержавна влада все ще зберігає надмірну концентрацію владних повноважень і, відповідно, – фінансових ресурсів, і це негативно відбивається на пропорційності розвитку країни в цілому. Відповідно до державних пріоритетів, інвестиції, в тому числі іноземні, линуть у столицю. Досить порівняти – на одного киянина вкладено загалом 625 доларів США іноінвестицій, в той час як на пересічного мешканця Хмельницької чи Чернівецької областей – по 14 доларів³.

Між тим, саме Київ показує приклад, як можна вирішувати проблеми міста, не надіючись на Державний бюджет. Довгі роки місто очікувало інвестицій для добудови метрополітену, але змушене обійтися власними силами. І рішення було знайдено – банківський кредит на 40 млн. грн. для завершення будівництва та введення в експлуатацію двох нових станцій. Для одержання кредиту міськрада дозволила «Київському метрополітену» закласти своє майно на суму близько 80 млн. грн. Для вирішення проблеми з вагонами рішенням Київради на базі столичного метрополітену створено спільне підприємство за участю Санкт-Петербурзького вагонобудівного заводу (основним виробником рухомого складу для метрополітену на теренах СНД), московської фірми “Дедал”, яка спеціалізується на електрообладнанні, та чеської “Шкоди”. Вже практично зібрано два поїзди по п’ять вагонів. Кузов у них російський, третина обладнання й деталей виробляються в Україні. Вітчизняний вагон коштує приблизно два мільйони гривень. Ціна американського чи німецького вагона — півтора мільйона доларів⁴.

Приклад Києва по вирішенню регіональних проблем, в тому числі стосовно розвитку виробництва на сучасних засадах, показує, як можна обійтися без допомоги центральної влади. Треба чітко розмежувати загальнодержавні і регіональні інтереси, надати можливість регіональній владі самій формувати фінансові ресурси, про цьому взяти на себе відповідальність не лише за поточний стан справ, але й за перспективи розвитку регіону. Можна очікувати, що процес політичного реформування, який розгортається нині в Україні, обов’язково супроводжуватиметься посиленням самодостатності і повноважень місцевого самоврядування, відповідно – дозволить їм самостійно вирішувати питання підтримки виробничих інновацій на власній території.

³ Деловая неделя. – 2003. – № 8 (433). – 1–7 березня.

⁴ Хрещатик. – 2002. – № 195 (2206). – 26 грудня.